



# *Joc de dames*

*Propostes  
didàctiques*

*Joan Gregori Albiol*



**E@PLA!**

© 1998 Santi Baró  
Coberta de Miquel Mollà  
190x130 mm, 112 pàgines  
Enquardernació en rústica

© 1998 Edicions del Bullent, SL  
De la Taronja, 16 - 46210 Picanya  
☎ 961 590 883  
info@bullent.net  
Director de la col·lecció: Marc Candela  
Disseny: Miquel Mollà



*Joc de dames* es presenta com la reflexió escrita en primera persona per una adolescent que, el dia del seu divuitè aniversari, repassa l'últim període de la seua vida. Durant els quatre anys previs a la seua maduresa civil s'han esdevingut successos dels quals la Gemma ha de treure per força aprenentatges vàlids que passen a formar part de la seua personalitat. En concret, s'enfronta a l'opinió general sobre l'homosexualitat, especialment la femenina; a la definició de la pròpia identitat enmig de les primeres relacions amoroses i a la inesperada mort de sa mare a causa d'un càncer avançat. Són proves molt dures i ella es mostra vacil·lant en algun moment però al final la fidelitat a les pròpies idees, al que obté de la pròpia experiència, resulta ser el valor més segur i més estable.

Es pot dir que, com a marca de gènere, el relat conté elements de les novel·les anomenades de formació o d'educació. Però en contra del que sol ser habitual en elles, que el personatge acaba sotmetent la seua individualitat al dictat del sentit comú, en aquest cas la protagonista aconsegueix afirmar-se plenament en uns valors que la societat no acaba d'acceptar, si no els rebutja per complet.

L'autor s'ha proposat clarament fer un inventari dels prejudicis i dels comportaments injustificats que, de vegades, entrebanquen les relacions humanes, però també posa en solfa actituds poc saludables o pràctiques directament nocives, com el tabaquisme. En resum, a més de l'entreteniment que aporta la ficció, la novel·la inclou una proposta de treball sobre les inefables matèries transversals del currículum.

#### *L'AUTOR*

Nascut el 1965. Va deixar els estudis de jove i després de tot un seguit de feines diverses es dedica a escriure amb vocació professional. Ha guanyat el Premi Vila d'Ascó 1996 i 1997 i el Sant Just 1998.

#### *ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES I METODOLÒGIQUES*

Llegir un llibre és una experiència molt enriquidora per ella mateixa que ens aporta sempre, en major o menor mesura, una sèrie de coneixements que no teníem. Però, molt sovint, quan llegim, ens poden passar desapercibuts alguns aspectes que l'autor volguera transmetre o que, sense plantejar-s'ho, haja transmés. La millor manera d'omplir els buits que potser hem deixat en acabar una lectura és comentar aquesta amb algú que haja llegit el mateix llibre. Això de vegades és possible i d'altres és bastant difícil. En qualsevol cas, bé siga per reflexionar sobre aquesta lectura sols o bé per comentar-ho amb altres, a continuació us oferim una sèrie d'aspectes que es poden tenir en compte.

Les propostes estan dividides en tres apartats: el primer (Anàlisi literària) se centra en l'estudi del tema, el gènere al qual pertany, el narrador, els personatges, l'espai i el temps. El segon apartat (Anàlisi lingüística) està dedicat a l'anàlisi de quines llengües empran els protagonistes, l'estudi d'estrangerismes i vulgarismes i la utilització de frases fetes. Per últim, el tercer apartat (Jocs lingüístics) consisteix en què els alumnes, mitjançant jocs que fan perquè els agraden desenvolupen la capacitat de reconèixer paraules.

Com que açò només són unes propostes, cada professor podrà afegir les que vulga, ometre les que considere convenient o canviar i adaptar aquelles que no siguin adients a una determinada classe.



## ANÀLISI LITERÀRIA

1. Sempre és un bon començament, per saber del tot de què parlem, emplenar una senzilla fitxa tècnica amb les dades editorials del llibre:

Títol de l'obra:	_____
Cognoms, nom de l'autor:	_____
Editorial:	_____
Ciutat i any de l'edició:	_____
Nombre de pàgines:	_____
Col·lecció:	_____
Núm.:	_____
Tema/gènere:	_____
Lloc i temps de l'acció:	_____
Argument:	_____
	_____

Tipus de narrador:	_____
	_____
	_____
Personatges: • Principals	_____
	_____
• Secundaris	_____
	_____
Valoració personal:	_____
	_____

2. Planteja't aquestes qüestions abans d'aprofundir en l'anàlisi de la novel·la:

- T'ha agradat la novel·la?
- Per què?
- Creus que és una bona novel·la juvenil?
- Què hi hagueres eliminat?
- Què hi hagueres afegit?
- A qui la recomanaries?

3. La portada. Intenta descobrir quin és l'origen dels símbols que identifiquen a l'home i a la dona. Sabies que el primer es coneix com l'espasa de Mart (O->) i el segon com l'espill de Venus (O-+)? Per què creus que reben precisament aquests noms? Responen a algun estereotip sobre les relacions entre els sexes?

4. T'has preguntat mai per què s'associa el color lila, que destaca al dibuix de la portada, amb el gènere femení?



5. La contraportada. La il·lustració suggereix un determinat conjunt d'idees o de preferències (fixeu-vos en els detalls). Quines són? Creus que la ratlla creuada que altera l'ordre del pas de vianants té un significat simbòlic?
6. El títol parteix d'una expressió que esdevé polisèmica. A què fa referència? El trobes encertat?
7. De vegades fem ús indiscriminat de paraules que confonem o el significat de les quals desconeixem. En especial, ens mostrem indecisos o insegurs quan opinem sobre temes que desperten recel en nosaltres o en altres i, en aquells moments, desitjaríem disposar d'un lèxic precís i ajustat. Saps quina relació hi ha entre les paraules homosexualitat i lesbianisme? Busca en un diccionari la curiosa etimologia d'aquesta última?
8. T'ha fet qüestionar algun convenciment la lectura de la novel·la? Tenies una opinió formada sobre el tema? Hi has après alguna cosa?

### LES ACTITUDS

9. En tot moment Gemma sap que sa mare i la Roser no l'han educada igual que les famílies respectives han fet amb la majoria dels seus companys i companyes, però també és conscient que aquest fet li comporta problemes. Ho expressa clarament a la pàgina 70:

*Mentre la resta de marrecs s'esforçaven per entonar el papa i mama, jo ja tenia inculcats els principis morals de la tolerància. Mal senyal, veritat? Quan has d'escarrassar-te perquè la gent tolere la teua manera de viure....*

*Hi ha un consell en forma de màxima que li serveix com a recordatori davant la incomprensió amb què sovint es troba. Saps quin és? Subscriu aquesta opinió?*

Consell: .....

10. Analitza com reaccionen els diversos personatges quan s'assabenten que la mare de Gemma viu amb una altra dona.

- L'àvia
- L'avi
- La senyoreta Alba
- La Rosi
- La mare de la Rosi
- Pere, el pare de la Rosi
- L'Andreu
- Francesc, el pare de la Gemma

Quin comportament trobes més raonable? Per què?

Quin és el més estès entre la gent que t'envolta?

11. Recordes haver vist pel·lícules que mostren algun d'aquests punts de vista sobre l'homosexualitat femenina? I sobre la masculina?

12. A la pàgina 48 la selecció del canal de televisió en funció de la pel·lícula que hi posen causa un xicotet conflicte a ca la Rosi. Segurament et deus haver trobat a casa en una situació semblant, quina posició has pres? Què opines de la reacció de la mare de Rosi?



13. Saps què és un tabú? Cada societat o col·lectiu humà, en cada temps concret, sol tenir els seus propis tabús. T'atreveixes a senyalar tabús existents en la nostra societat? Informa't sobre els tabús d'altres cultures pròximes, per exemple, la dels musulmans.
14. La mare de la Gemma i Roser, la seua companya, viuen en parella i com a parella. Però l'autor compara la seua relació amb la que mantenen els pares de la Rosi o inclús fins i tot els avis de la Gemma. Quines diferències hi trobes? Creus que aquestes dones homosexuals es comporten com les altres parelles mixtes de la novel·la?
15. En un parell d'ocasions com a mínim, les expectatives de la Gemma sobre algun personatge no es corresponen amb la realitat. És el cas de la senyoreta Alba al capítol sisè i el del Francesc, l'antic nuvi de sa mare, al vint-i-unè. Per què creus que ocorre això? T'has trobat mai en una situació com aquesta?
16. Saps què és un prejudici? Busca'n una definició i després prepara una explicació amb exemples per al grup sobre com arriben a determinar el nostre comportament.
17. A la pàgina 76 en tens alguna mostra: la Gemma retrau a sa mare que ella mateixa actue de vegades portada per uns prejudicis concrets. Et sorprendries si, després de recapacitar un poc sobre el tema, feres un inventari dels prejudicis que pots veure al teu voltant.
18. Mentre anaves fent aquests exercicis, has descobert en tu algun prejudici? Sovint tots ens donem explicacions convinents per no abandonar-los. Recordes haver sentit algú donant una d'aquestes excuses injustificables per a no fer o evitar alguna cosa?
19. Repassa totes les parelles heterosexuales de la novel·la: els avis, els pares de la Rosi, l'espòrica relació de l'oncle Daniel amb la Marga i, fins i tot, el nuviatge del Francesc amb la mare de la Gemma. Què en pots concloure?
20. A l'inici de la narració, la protagonista arriba a una situació conflictiva quan es pregunta sobre el que és normal. De fet, es tracta d'una expressió que usem ben a sovint: "Això és normal!", "Açò no és normal." I fins i tot n'abusem, quan la diem en comptes d'altres més encertades com: "Això no ho conec, m'és poc familiar." Què vol dir ser normal? És un sinònim de ser acceptable? Creus que compartim tots la mateixa normalitat?
21. És normal córrer sota la pluja amb els braços oberts? Per què ho fa, la Gemma? Imagina què et dirien a casa si decideixes provar-ho el pròxim dia de pluja. Sabries explicar les sensacions que això et causaria?

### *EL NARRADOR*

22. És molt important no confondre conceptes fonamentals com el de narrador i el d'autor a l'hora de comentar una novel·la. Ja saps qui n'és l'autor, d'aquesta, no? Té alguna cosa a veure amb la protagonista?
23. Totes les històries comporten un narrador, una veu que les conta i de la qual, molt sovint, no tenim més traces que el mateix text. En general, però, aquesta veu té diverses maneres d'identificar-se. Pot opinar sobre els personatges o sancionar les seues accions; pot deixar la veu, això és, el punt de vista, a un dels protagonistes o a un testimoni del que es narra, i pot, fins i tot, fer tot el possible per esborrar el seu rastre. En aquesta novel·la, com has vist, predomina una perspectiva. Intenta caracteritzar el punt de vista des del qual es conta la història.
24. T'ha resultat versemblant aquest punt de vista? Què hagués canviat si el narrador hagués deixat la seua veu a la Roser, per exemple, o a l'oncle?



25. Als capítols vintè i final un parell de personatges, l'oncle Daniel i el Francesc, contenen una història que la Gemma ignorava. De fet, també la ignoràvem els lectors. Reflexiona sobre la definició que segueix i intenta millorar-la o completar-la: narrador és el qui va racionant la informació d'una història.
26. Ara imagina que l'Andreu, durant una festa amb els seus amics, els explica el seu festeig interromput amb la Gemma: com ho faria? Has d'esforçar-te per veure les coses com ell les va veure des del principi.

### EL TEMPS

27. Aquesta novel·la et permet fer-te una idea molt clara de conceptes que no sempre són fàcils de distingir. Quant de temps abraça en la vida dels personatges el conjunt de la història? D'aquesta magnitud, se'n diu el temps de la història; remarca, però, que evidentment l'autor no conta tot el que ocorre durant aquest temps. Repassa els vint-i-dos capítols de la novel·la i anota el temps que transcorre en cadascun i el temps total que ha transcorregut al final de cadascun:

CAP.	TEMPS QUE TRANSCORRE AL CAPÍTOL	TEMPS ACUMULAT
I		
II		
III		
IV		
V		
VII		
VIII		
IX		
X		
XI		
XII		
XIII		
XIV		
XV		
XVI		
XVII		
XVIII		
IXX		
XX		
XXI		
XXII		



28. Un altre concepte és el de temps de l'escriptura. Es coneix així la relació temporal existent entre els fets que són narrats i el moment en què algú els relata. Quin és el temps de l'escriptura en aquesta novel·la? Quan s'asseu la protagonista a posar per escrit aquest període de la seua vida?
29. Encara es pot considerar si l'autor, a l'hora de narrar, hi introdueix alteracions en l'ordre lineal i lògic dels esdeveniments amb la intenció de suspendre i enganxar l'atenció dels lectors. Ocorre així en aquesta novel·la?

### *ELS PERSONATGES*

30. Hem escrit ja que la novel·la mostra en part el procés de formació sentimental d'una adolescent. En quins aspectes creus que la seua manera de pensar evoluciona? En altres paraules, què aprèn al llarg de la història? Hi ha altres personatges que evolucionen d'alguna manera?
31. En la seua inseguretat, la Gemma va qüestionant les coses a partir de les opinions d'altres personatges. Quins són els que més la influeixen?
32. De fet, els caràcters o personatges encarnen posicions ideològiques ben clares. Creus que són figures que tenen complexitat o, per contra, es limiten a representar una opció sobre un tema concret, l'homosexualitat?
33. L'autor utilitza la tècnica de repetir un descriptor o un tret quan la narració es refereix a alguns personatges. Quin motiu es repeteix cada vegada que la Gemma pensa en al seu avi? Per què? I amb quin animal sol associar la protagonista la seua actitud davant dels problemes? Ets capaç d'il·lustrar amb l'exemple d'altres animals el comportament o l'actitud d'altres personatges?
34. Hi ha una manera molt gràfica de contemplar d'un colp d'ull les relacions entre els personatges. Recordes com se solen representar els planetes i els satèl·lits del sistema solar? Distribueix sobre la pàgina d'aquesta manera els noms dels personatges, uneix-los amb una fletxa i escriu sobre ella una o dues paraules que descriuen exactament la relació que mantenen.
35. La Gemma té unes predileccions molt definides pel que fa al cinema. Quines pel·lícules esmenta amb admiració? Si n'has vist alguna, creus que ajuden a perfilar la personalitat de la protagonista? Per què?

### *LLENGUATGE I CREACIÓ*

36. Si no vius a la zona central valencianoparlant del País Valencià, et deu haver cridat l'atenció, al primer paràgraf de la novel·la, la utilització del Pretèrit Perfet Simple. A nivell oral és un temps verbal que, fora d'aquesta àrea, no se sol sentir, i per aquest motiu pot resultar una mica exòtic! Subratlla tots els Pretèrits Perfets Perifràstics del tercer capítol i converteix-los en formes simples.
37. Busca les descripcions de l'àvia, de l'oncle Daniel, de la Roser i del Francesc. Quins aspectes remarca en especial la Gemma: els trets físics o els psicològics?
38. En les descripcions anteriors hi ha un ús prou expressiu del llenguatge. Extrau els sinònims de prim que es refereixen a l'avi (cap. segon) i a la senyoreta Alba (cap. sisè).
39. Compara les descripcions de la Roser (cap. tercer) i la de la senyoreta Alba. Fixa't com hi destaca el procediment expressiu de la comparació però com els resultats són ben diferents. Per què?
40. Hi ha dos personatges molt importants de qui no tenim descripció; escriu-les tu i incorpora-les als passatges de la novel·la on cregues que millor s'escaurien.



41. Quan ens trobem amb un concepte o paraula que és considerat com un tabú, solem recórrer a sinònims melioratius (eufemismes) o a sinònims pejoratius (disfemismes). La novel·la n'ofereix diversos per al mot lesbiana; busca'ls i mira de quin tipus són. Segur que en coneixes d'altres.

<i>Eufemisme</i>	<i>Paraula Neutra</i>	<i>Disfemisme</i>
	lesbiana	
	homosexual	

42. Fes ara una llista de realitats (objectes, parts de l'anatomia, actes, paraules) a les quals se sol fer referència mitjançant eufemismes o disfemismes perquè comporten un cert tabú:

43. Ja hem vist al començament que el títol és una expressió polisèmica. Escribeu altres frases amb aquesta característica i redacta molt breument el resum de la novel·la a què podrien donar títol.

44. En català és molt rendible el procediment de creació de verbs a partir d'un nom per l'afegiment d'un sufix (sufixació) o d'un prefix i un sufix (parasíntesi). A la novel·la n'apareixen molts. Escribeu els verbs que puguin derivar-se dels següents noms per un d'aquests dos procediments:

.....	<i>taula</i>	.....
.....	<i>amic</i>	.....
.....	<i>raó</i>	.....
.....	<i>martell</i>	.....
.....	<i>bri</i>	.....
.....	<i>illa</i>	.....
.....	<i>serp</i>	.....
.....	<i>serè</i>	.....
.....	<i>pedra</i>	.....
.....	<i>tabal</i>	.....
.....	<i>nul</i>	.....
.....	<i>rebuig</i>	.....





45. La literatura aprofita habitualment les frases fetes o modismes provinents de la llengua col·loquial, però de vegades aquestes expressions poden resultar un poc opaques per als lectors que no les coneixen. Explica què signifiquen aquestes que hem extret de la novel·la:

- *Veure els bous des de la barrera* (pàg. 21)
- *Mamar-se (algú) el dit* (31)
- *Buidar (algú) el pap* (39)
- *Exercir o fer (algú) de Rodríguez* (44)
- *Fer safareig (d'algú o d'algun fet)* (68)
- *Fer-s'ho (algú) amb algú altre* (75)

46. La novel·la abunda en afirmacions que pretenen expressar de manera contundent opinions generalitzades o màximes de comportament. Repasseu la llista de tabús que heu escrit abans i realitzeu un col·loqui a partir d'una d'aquestes afirmacions:

- *Tots els tabús es poden vèncer, perquè són invenció d'una determinada societat.*
- *De fet l'amor està molt per damunt del sexe de qui estima, sempre que de debò estime.*
- *La normalitat està en cadascú, en la manera de ser, de pensar, en els sentiments...*